

COMMERCIAL REGISTER ENTRIES. AN OVERVIEW. LEGAL AND PRACTICAL IMPLICATIONS

Zarya Ivanova Salova, PhD student
Department of Civil Law,
University of Ruse „Angel Kanchev”, Bulgaria
tel.: +359 886711288
e-mail: zarya.ivanova@yahoo.com

Abstract: *Effecting entries in the commercial register is the principal aim and task of trade registration. The entries as such are not reduced to the mere announcing of facts in the trade register, but are derived from a complex procedure, involving a set of terms, participants and a specific legal and technical framework. The subject of commercial register entries tackles issues, such as regulation of data bases, core authorities and functions, scope and type of the recorded information, its structuring and management. Commercial register entries are dependent on a number of legal, administrative and technical factors combined. These processes are largely directed by sub-statutory regulations, which calls for strict abidance by the primary law, the principles of trade registration and the public interest. The report provides an overview of the current state of affairs regarding the commercial register entries identifies certain legal and practical problems and proposes their respective solutions.*

Keywords: *commercial register, trade registration, entries, legal framework, practical issues, challenges*

JEL Codes: K410, K420

Говорейки за „вписване“ в контекста на търговската регистрация, в общия смисъл се има предвид публичноправното отразяване на факти от действителността, съществени за обществено-икономическите отношения и оповестени по широко достъпен начин в търговския регистър. Под „вписване“ също така се разбира действието на съответното длъжностно лице в рамките на регистърното производство, резултат от което е отразяването в търговския регистър. Във всички случаи, вписването се свързва със скрепено от държавния авторитет оповестяване, че вписаното обстоятелство съществува.³⁰² Посредством вписването регистърните субекти публично заявяват значими факти от тяхното съществуване, а заинтересованите лица имат възможност да се запознаят с тези факти, с оглед защитата на интересите си.

Легални дефиниции

Преди да се изследват характеристиките и ефекта на вписването, следва да се разгледат понятията, с които законът си служи в контекста на вписванията. Отправна точка е легалната дефиниция на понятието „търговски регистър“ (чл. 2, ал. 1 от Закона за търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел - ЗТРРЮЛНЦ), съгласно което търговският регистър и регистърът на юридическите лица с нестопанска цел е обща електронна база данни, съдържаща обстоятелствата, вписани по силата на закон, и актовете, обявени по силата на закон, за търговците и клоновете на чуждестранни търговци, юридическите лица с нестопанска цел и клоновете на чуждестранни юридически лица с нестопанска цел. Понятието е възпроизведено и в чл. 3, ал. 1 от Наредба № 1 от 14.02.2007 г. за водене, съхранение и достъп до търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (Наредба № 1).

Самата дефиниция описва търговския регистър като технически структурирана съвкупност от оповестявания на релевантни факти относно субектите на търговска регистрация, каквито оповестявания се явяват вписванията.

302 Сталев, Ж., Търговски регистър, 1994 г., стр. 229

Търговският регистър съществува като обща база данни – информация, събирана, обработвана и съхранявана централизирано. Този подход позволява вписванията да се извършват единно за цялата страна, а не по място на адресна регистрация, какъвто беше редът преди 2008 г.

От своя страна базата данни на търговския регистър е електронна, като по тази причина вписванията се извършват единствено в електронна форма. Това обстоятелство не изключва възможността заявленията, съотв. актовете на оправомощените органи и лица, освен в електронен формат, да се подават към търговския регистър и на хартиен носител. Изключение правят акционерните дружества и командитните дружества с акции, за които законът е предвидил явленията към търговския регистър да се подават само по електронен път (чл. 17, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ).

За въвеждането на данните от хартиения носител в информационната база по сигурен и прозрачен начин законодателят е предвидил съответни процедури и гаранции (чл. 16 ЗТРРЮЛНЦ).

Вписванията в контекста на търговската регистрация

Вписването е този финален акт, който е непосредствена цел на търговската регистрация и причина за развитието на регистърно производство. Ето защо, говорейки за вписването и неговата същност е важно да се спрем на някои основни положения в търговската регистрация, от която като резултат се очаква законосъобразното, достоверно и сигурно отразяване на факти, значими за икономиката и гражданите.

Търговската регистрация осигурява на първо място възможност обществото свободно и по всяко време да се запознае с правното положение на регистърните субекти. В този смисъл, необходима гаранция за ефективността на търговския регистър създава нормата на чл. 11 ЗТРРЮЛНЦ, според която търговският регистър е публичен. Предложение второ на същата разпоредба изрично определя публичния достъп като свободен, безплатен и полагащ се на всеки.

Централизираното водене на сигурна и общодостъпна електронна база данни на търговския регистър предпоставя възлагане на функциите по търговска регистрация на специализирана държавна структура. Такава по силата на чл. 3 ЗТРРЮЛНЦ е Агенция по вписванията, която като публичен администратор на търговския регистър гарантира достоверността и защитата на съхраняваната в него информация, осигурява свързаност и съвместимост с други системи и регистри. Дейността по търговска регистрация е обвързана с нормалното протичане на важни обществени отношения и като такава се гарантира от авторитета на държавата, която „закрепва“ истинността и доверието в търговския регистър.

Агенцията по вписванията обслужва търговската регистрация в цялата страна, като отпада задължението за заявяване на вписванията по места, съществувало при воденето на търговските регистри от окръжните съдилища.

Вписване, заличаване и обявяване

Използвайки понятието „вписване“ в общия смисъл на оповестяване в търговския регистър, следва да се направи важното уточнение, че вписването е само една от „формите“, в които законът предвижда да се оповестяват фактите относно регистърните субекти. В зависимост от характера на съответните факти (нововъзникнали или изменени обстоятелства, преустановени отношения, релевантен акт за обявяване), оповестяванията в търговския регистър се извършват чрез вписване, заличаване и обявяване, особеностите на които ще бъдат посочени по-нататък в изложението.

Преди да говорим за характеристиките на оповестяванията, на първо място следва да се уточни кои именно факти могат и следва да бъдат отразени в търговския регистър. Това са т. нар. „подлежащи на вписване обстоятелства“ (чл. 4 от ЗТРРЮЛНЦ) и „подлежащи на обявяване актове“ (чл. 5 от ЗТРРЮЛНЦ), на които е отделено повече внимание по-нататък в изложението. Такива са тези обстоятелства и актове, за които са спазени следните две условия: 1) отнасят се до субектите на регистрация по чл. 2, ал. 1 от ЗТРРЮЛНЦ и 2) в закон е

предвидено, че подлежат на вписване, съотв. на обявяване. Подлежащите на вписване обстоятелства и актове са посочени в разпоредби на различни материални закони, без да са систематизирано и изчерпателно изброени в един нормативен акт.

С подлежащите на вписване обстоятелства и актове законът обвързва правните последици, произтичащи от оповестяването в търговския регистър.

Понятието „подлежат“ отразява едновременно правна възможност и ангажимент обстоятелствата и актовете да бъдат оповестени в търговския регистър. За регистърните субекти, чл. 6, ал. 1 от ЗТРРЮЛНЦ изрично е предвидил задължение да „заявят“ подлежащите на вписване обстоятелства и да „представят“ подлежащите на обявяване актове.

Исключение от задължението за вписване е предвидено в два случая: 1) когато се касае за обстоятелства, елемент на фактическия състав от възникването на които е вписването им в търговския регистър (напр. учредяване на дружество с ограничена отговорност); 2) когато законът изрично предвижда подлежащо на вписване обстоятелство или подлежащ на обявяване акт да бъдат или да не бъдат заявени по преценка на субекта на регистрация.

Инициране на вписването

Задължението за вписване и обявяване е с начален момент от възникване на обстоятелството, съотв. приемане на акта и се упражнява пред компетентната държавна структура в лицето на Агенция по вписванията. Задължението се изпълнява в предвидена за целта законова форма, а именно подаване на заявление по образец. Лицата, оправомощени за извършват заявяването, следва да притежават качеството „заявител“ по смисъла на чл. 15, ал. 1 от ЗТРРЮЛНЦ.

Нормата не прави разграничение между заявители – физически и юридически лица. В хипотезата на чл. 15, ал. 1, т. 1 от ЗТРРЮЛНЦ обстоятелства и актове за оповестяване в търговския регистър се заявяват от „търговеца, съответно юридическото лице с нестопанска цел“. В случаите, когато лицата действат чрез своите законни представители, заявител се явява самото юридическо лице. Този извод може да се направи както от факта, че юридическите лица, макар и представлявани, съществуват независимо в правния мир и търпят за себе си съответните правни последици, така и от липсата на специално условие в законовия текст заявител да бъде физическо лице. (противно на виждането, изразено в Новата правна уредба на търговския регистър, стр. 61).

Не всички лица, имащи правото да действат като заявители, са натоварени и със задължение да заявят съответните обстоятелства. Такива са, например, управителите на дружества с ограничена отговорност, в случая по чл. 141, ал. 5 от Търговския закон, когато на управителите е предоставена възможност, но не е вменено в задължение, да заявят в търговския регистър освобождаването си. В случаи като този, вписването засяга тясно интересите на така оправомощените лица и преценката дали да заявят или не съответното обстоятелство се отразява изключително в сферата на тези лица.

Също така, лицата, които имат качеството заявител, не винаги са същевременно и носители и на задължение да поискат вписване и обявяване в търговския регистър. Така например, адвокатите и съставителите на финансови отчети, действащи по силата на упълномощаване, не попадат в кръга от субекти, задължени по силата на закона да заявяват за оповестяване обстоятелства и актове. Ангажимент, съотв. отговорност, заявители по пълномощно носят към техните упълномощители в зависимост от вътрешните им отношения. Тези отношения, обаче, не се вземат предвид от законодателя при определяне на носителя на публичноправното задължение за заявяване в търговския регистър.

Законът прави разлика между заявител и лице, което има право да подаде заявлението. За разлика от лицата, притежаващи качеството на заявител, всяко друго лице може да подава заявления само ако е изрично писмено упълномощено като подател (чл. 13, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ).

Уредбата на търговската регистрация изрично и конкретно очертава задълженията на субектите на регистрация по отношение на вписванията, обявяванията и заличаванията в търговския регистър, като свързва упражняването на тези задължения с определена форма,

правомощия и санкции при неизпълнение. Информацията, която тези субекти могат и са длъжни да заявят, обаче, не изчерпва подлежащите на вписване и обявяване в търговския регистър обстоятелства и актове. Такива са данните, които, в случаите, предвидени със закон, се отразяват незабавно в търговския регистър въз основа на акт на съда, на друг държавен орган и на частен съдебен изпълнител (чл. 14 от ЗТРРЮЛНЦ). Така например, съгласно чл. 70, ал. 3 от Търговския закон компетентният окръжен съд изпраща решението за обявяване на дружество за недействително за вписване в търговския регистър. По силата на чл. 517 ГПК съдебният изпълнител изпраща съобщението за заповед върху дял от търговско дружество до Агенция по вписванията за вписване в търговския регистър.

Законът не е дал качеството заявител на органите по чл. 14 от ЗТРРЮЛНЦ. Тези органи не са субекти на регистрация и формално не попадат в кръга на лицата, за които в специалния закон (чл. 6 ЗТРРЮЛНЦ) изрично е разписано задължение за съобщаване на подлежащата на оповестяване в търговския регистър информация в съответен срок. ЗТРРЮЛНЦ и Наредба № 1 осигуряват възможност за приемане на актовете на хартиен носител и по електронен път и предвиждат същите да се разглеждат от длъжностно лице по регистрацията (чл. 19, ал. 1 от ЗТРРЮЛНЦ). В този смисъл и предвид липсата на специален ред, изглежда, че проверката по чл. 21 от ЗТРРЮЛНЦ се извършва и за оповестяванията в търговския регистър въз основа на акт по чл. 14 от ЗТРРЮЛНЦ. В обратния смисъл се привеждат аргументи, че проверката не е приложима тогава, когато съобщеното обстоятелство или акт е възниквало от властническо волеизявление на публичноправен орган³⁰³. Този факт, обаче, сам по себе си не изключва такова волеизявление да страда от порок, попадащ в обхвата на проверката, доколкото актът може да е постановен от орган без съответната компетентност, да не е в изискуемата по закон форма или дори да е в противоречие с друг властнически акт. Изниква въпросът може ли длъжностното лице по регистрацията да постанови отказ и има ли право да предприеме други действия при установяване на порок. Законът определя начините и предпоставките за произнасяне на длъжностното лице по регистрацията – а именно: вписване, обявяване или заличаване, когато са спазени изискванията на чл. 21 от ЗТРРЮЛНЦ (чл. 22, ал. 1 ЗТРРЮЛНЦ); указания, когато към заявлението не са представени изискуемите документи или не е платена държавната такса (чл. 22, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ); спиране на производството въз основа на акт на съда (чл. 19, ал. 6 от ЗТРРЮЛНЦ) и отказ, когато не е налице някое от изискванията по чл. 21 от ЗТРРЮЛНЦ. В този смисъл, формално няма пречка отказ да бъде постановен, като съответно е приложим механизмът за атакуването му по чл. 25 от ЗТРРЮЛНЦ от субекта на регистрация, по чиято партия е отразен отказът. Други действия освен законово разписаните правомощия в предвидените по закон хипотези длъжностното лице по регистрацията няма правна възможност да извършва, в това число да прекратява производството³⁰⁴.

Вписването, заличаването и обявяването, позволяват заявените обстоятелства и актове да бъдат оповестени в електронната база на търговския регистър, така че да породят своето действие и бъдат доведени до знанието на обществеността. От една страна, става въпрос за процеса на физическо отразяване на съответната информация в електронната база данни. При подлежащите на вписване обстоятелства това става „чрез последователно въвеждане на информация за съответното обстоятелство в търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел“ (чл. 22, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ), докато актовете се обявяват „чрез пренасяне на съдържанието на представения акт в търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел във формат, подлежащ на автоматизирана обработка“ (чл. 22, ал. 3 от ЗТРРЮЛНЦ). От друга страна, вписването, заличаването и обявяването се явяват целеният и закономерен резултат от надлежно проведеното регистърно производство.

303 Андреева, Д., Янев, Н., Милева, М., Новата уредба на търговския регистър, 2008, стр. 55

304 Противно на тезата изложена на стр. 55 жт „Новата уредба на търговския регистър“, 2008, Андреева, Д., Янев, Н., Милева, М.

Промяна в обстоятелствата

Вписване се извършва както при първоначалната регистрация на субекта, така и при впоследствие настъпили събития, касаещи подлежащи на вписване обстоятелства (по арг. от чл. 6, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ). Употребяваното в Наредба № 1 понятие „промяна на обстоятелствата“ не се отнася до някакъв отделен вид на оповестяване в търговския регистър, а става въпрос за вписване на нововъзникнало обстоятелство или на изменение на вече вписано такова. Информацията относно обстоятелствата, в които регистърният субект желае да внесе промени, се нанася в заявлението по начин, посочен в съответния образец съгласно Наредба № 1.

По отношение на промените в подлежащите на обявяване актове, доколкото същите се обявяват в търговския регистър чрез пренасяне на цялото им съдържание, измененият акт се заявява в своята цялост със съответното заявление. Така например, при изменения и допълнения в дружествения договор, съгласно чл. 119, ал. 4 от ТЗ в търговския регистър се представя за обявяване препис от целия акт, който съдържа съответните изменения и допълнения.

Когато изменение в дружествения договор/учредителен акт/устав води до промяна на подлежащо на вписване обстоятелство, тази промяна се заявява за съответното обстоятелство, а актът се представя като приложение към заявлението. Така, при подаване на заявление относно промяна на обстоятелства за дружество с ограничена отговорност, чл. 21, ал. 3, т. 2 от Наредба № 1 предвижда към заявлението да се приложи преписът на дружествения договор или учредителния акт, съдържащ промяната (в същия смисъл ал. 4, т. 3 на същия член).

Заличаване

Понятието „заличаване“, употребявано в закона, няма единно значение. В редица случаи под заличаване се разбира такова вписване, по силата на което отразените до момента обстоятелства престават да фигурират в търговския регистър, тъй като вече не са актуални и не съответстват на фактите от действителността. Такова е, например, заличаването по смисъла на чл. 47, ал. 5 от Търговския закон на прекратилия дейността си търговски представител, заличаването на управителя съгласно чл. 141, ал. 5 от ТЗ, заличаването на член на съвета на директорите по чл. 233, ал. 5 от ТЗ. Заличаванията в този смисъл могат да се разглеждат в контекста на промяната в обстоятелствата, свързани с регистърните субекти. За заличаване на вписване законът говори и в случаите, когато престават да съществуват като правен субект юридическо лице и кооперация, съотв. отпада търговското качество на едноличен търговец (чл. 273 от ТЗ, чл. 47 от Закона за кооперациите, чл. 60а от ТЗ и пр.).

Горните хипотези описват случаите, в които под „заличаване“ се разбира вписване, вследствие на което дадено обстоятелство престават да фигурира в търговския регистър, тъй като вече не отговаря на актуалната ситуация. Такива вписвания са следствие от нормалното развитие на регистърните субекти и заместват вече неактуални, но законосъобразни и дължими към момента на извършването си оповестявания в търговския регистър.

Наред с вече описаните случаи, законът адресира и друг вид заличавания, които касаят страдащи от пороци вписвания. Тези заличавания целят премахване на едно оповестяване в търговския регистър, което е било извършено, без да са налице предвидените за целта законови предпоставки. За да се пристъпи към посоченото заличаване, редът е различен от заявяването на вписванията, свързани с „редовно“ отразените обстоятелства. Заличаванията са следствие от развитието на специални иски производствата, изходът от които в зависимост от случая може да бъде основание за заличаване на цели юридически лица (при обявяване на недействителност на дружество по чл. 70 от Търговския закон), на обстоятелства, произтичащи от решение на дружество, отменено по смисъла на чл. 74 от ТЗ (съотв. отмяна на решение на органите на кооперация по чл. 58 от Закона за кооперациите) или на нищожни и недопустими вписвания, както и вписвания на несъществуващи обстоятелства (производството по чл. 29 от ЗТРРЮЛНЦ, съотв. заличаването по чл. 30 от ЗТРРЮЛНЦ, ако искът бъде уважен).

В общия случай, заличаванията на порочни вписвания имат действие занапред (чл. 8 от ЗТРРЮЛНЦ), освен ако се касае за нищожно вписване, което поради естеството на самата

нищожност не е породило никакви правни последици. Предвиденото в чл. 30, ал. 1 ЗТРРЮЛЦ заличаване произвежда своите същински правни последици само ако няма последващи вписвания относно същото обстоятелство, извършени след дължимото вследствие на уважаване на иска заличаване. В случаите, когато на мястото на порочното вписване са били извършени последващи вписвания, то с тях е прекратено действието на предходното, подлежащо на заличаване вписване.³⁰⁵

Произнасяне за вписване и отразяване на данните в търговския регистър

За вписванията и обявяванията в търговския регистър не се издава нарочен акт. Същите се извършват от длъжностното лице по регистрацията чрез последователното въвеждане на информация за обстоятелството, съотв. пренасяне на съдържанието на акта в търговския регистър (чл. 21, ал. 2 и ал. 3 от ЗТРРЮЛНЦ). Произнасянето на длъжностното лице по регистрацията съвпада със самото отразяване на данните в единната база данни на търговския регистър. Двете правомощия се съвместяват от едно и също лице и се осъществяват в рамките на едно ведомство (Агенция по вписванията). За сравнение, при действалия до 2008 г. режим на съдебна търговска регистрация, оповестяване в търговския регистър се извършваше въз основа на решение на съответния местно компетентен съд, във водения от този съд хартиен регистър, като технически самото отбелязване на вписването в регистъра се възлагаше на определено от председателя на съда длъжностно лице. С преминаването към настоящата единна и централизирана система на търговска регистрация се преодоляват редица затруднения, като например рискът от опорочаване на вписването поради неспазване на местната подсъдност, разнородни практики в различните съдилища, множество регистърни книги на хартиен носител в 28 окръжни съдилища, некоректни отразявания в регистрите, разминаващи се със съдебните решения за вписване, и др.

Официална удостоверителна роля на вписванията

Вписаните обстоятелства и обявените актове в търговския регистър не се изисква да бъдат допълнително удостоверявани, било то пред публични органи и структури или пред частни субекти. Това положение произтича от правилото за публичност на търговския регистър (чл. 11 от ЗТРРЮЛНЦ) и е функция от естеството на търговския регистър като съвкупност от всички партии на регистърните субекти, информацията в които е в рамките на специалното регистърно производство по почин на публичен орган. В този смисъл, търговският регистър сам по себе си е съвкупност от официални удостоверения.³⁰⁶

Официалната удостоверителна функция на търговския регистър също така е универсална, което от една страна придава важност на регистърните оповестявания по отношение на всички субекти, а от друга страна изключва необходимостта от всякакви допълнителни действия по удостоверяване на факти, отразени в търговския регистър. Нещо повече – за да гарантира, че обществеността няма да бъде товарена с функции, които са цел и роля на търговския регистър, законът въвежда обща забрана да се изисква доказването на вече вписани обстоятелства и обявени актове относно регистърния субект, за когото е посочен единен идентификационен код (чл. 23, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ).

Подлежащи на вписване обстоятелства

Понятието за вписване на обстоятелства в търговския регистър е представено в чл. 22, ал. 2 ЗТРРЮЛНЦ като последователно въвеждане на информация за съответното обстоятелство в търговския регистър от длъжностно лице по регистрацията при наличие на предвидените в закона изисквания. Съгласно цитираното по-горе определение за търговския регистър, същият съдържа обстоятелства, които се вписват по силата на закон. Следователно не всяка информация, свързана с търговец или юридическо лице, следва да бъде отразена в търговския регистър. За да е налице валидно вписване в търговския регистър на първо място е

³⁰⁵ В този смисъл Решение № 260094 от 21.02.2023 г. на СГС по т. д. № 9/2020 г.

³⁰⁶ Кацарски, Ал., Тушева, Г., Закон за търговския регистър. Тематичен коментар, 2009

необходимо в закона да е посочено, че съответното обстоятелство подлежи на вписване (чл. 4 от ЗТРРЮЛНЦ).

Специалната нормативна уредба на търговския регистър не посочва единно и изчерпателно обстоятелствата, подлежащи на вписване. Същите са разписани в различни нормативни актове, като към всички тях е относима препращащата норма на чл. 4 от ЗТРРЮЛНЦ. За подлежащите на вписване обстоятелства са валидни общите принципи и правила на ЗТРРЮЛНЦ по отношение на задължението за вписване по чл. 4 от ЗТРРЮЛНЦ, от една страна, и правните последици от оповестяването – от друга.

Тук е мястото да се направят две уточнения. Първото е, че под „подлежащи“ на вписване обстоятелства законът не разбира непременно обстоятелства, чието вписване е задължително. Така например, чл. 67, ал. 47, т. 3 от Наредба № 1 предвижда, че в допълнение към седалището и адреса на управление на субекта на регистрация по желание може да се посочат телефон, факс, адрес на електронна поща, интернет страница. Второто е, че правните последици, присъщи на вписването, следват от условието определено обстоятелство да подлежи на вписване. Законодателят не случайно е конкретизирал фактите от „живота“ на субектите на регистрация, чието значение оправдава вписването им да е правно обвързващо както за тези субекти, така и за трети лица. В противен случай ролята на търговската регистрация да осигури информираност и защита на участниците в оборота би сменила своя знак в насока самоцелното им обременяване със задължения и отговорности.³⁰⁷

В този смисъл е Определение № 1566 от 13.10.2010 г. на САС по ч. ф. д. № 1377/2010 г. в производство по чл. 25, ал. 4 и 5 от ЗТРРЮЛНЦ (отказ на длъжностно лице по регистрацията по заявление за вписване), съгласно което определение на обжалване подлежи само онзи акт на административния орган, с който е отказано вписването на заявено от молителя обстоятелство, което се явява подлежащо на вписване.

От горното също така следва, че правно ирелевантни са всякакви претенции, предпоставка за които е обстоятелството да подлежи на вписване, когато тази предпоставка не е налице.

В Решение от 12.01.2009 г. на ОС - Добрич по т. д. № 277/2008 г., ТК съдът е отхвърлил жалба срещу отказ на длъжностно лице по регистрацията за заличаване на договор за управление от търговския регистър с аргумента, че доколкото договорът за управление не е нито подлежащо на вписване обстоятелство, нито акт, подлежащ на обявяване по партидата на дружеството, прекратяването на този договор, доколкото не е свързано със смяна на управителя и представляващ фирмата, също не подлежи на отразяване по партидата в търговския регистър.

Законът не разграничава момента на извършване на вписването, съответно на обявяването, от момента, в който оповестяването в търговския регистър проявява своя ефект. Този извод може да се направи посредством тълкуване на относимата към действието на вписването разпоредба на чл. 7, ал. 1, изр. първо от ЗТРРЮЛНЦ. Установената с посочения текст презумпция, че вписаното обстоятелство се счита известно на третите добросъвестни лица от момента на вписването, е показателна, че моментът на вписването е меродавен за проявата на правните последици от вписването. Същото поражда действие от момента на извършването си, дори в случаите на изр. второ от посочения член, когато в срок до 15 дни от вписването трети лица докажат, че им е било невъзможно за узнаят за вписването. Посоченото обстоятелство е основание за непротивопоставимост на вписването по отношение на тези лица, на не изключва правното действие на вписването.

Също така, чл. 9, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ създава презумпция за известност на оповестените в търговския регистър актове от момента на обявяването, т.е., както и при вписването, правните последици на обявяването възникват от момента, в който същото е било извършено.

Подлежащи на обявяване актове

По смисъла на чл. 5 от ЗТРРЮЛНЦ, в търговския регистър се обявяват актове, относими към субектите на регистрация, за които актове е предвидено в закон, че подлежат на обявяване.

Аналогично на подлежащите на вписване обстоятелства, по смисъла на чл. 4 от ЗТРРЮЛНЦ, задължението да се оповестяват определени документи отново произтича от разпоредбите на различни специални закони.

По същество се касае за оповестяване в търговския регистър на документа във вида, в който е съставен. При режима на съдебната регистрация оповестяването се е изразявало в прилагане на документа по фирменото дело от съда по седалището на юридическото лице и вписване на това обстоятелство в регистъра. След трансформирането на търговския регистър в единна електронна база данни, чл. 22, ал. 3 от ЗТРРЮЛНЦ описва механизма на обявяване на актовете като пренасяне на съдържанието на акта в търговския регистър във формат, подлежащ на автоматизирана обработка.

В чл. 61, ал. 2 от Наредбата се съдържа неизчерпателно изброяване на видовете актове, които се заявяват за обявяване в търговския регистър. Това изброяване е неизчерпателно, от една страна защото съгласно ЗТРРЮЛНЦ подлежащите на обявяване актове се посочват в закон, а от друга – поради предвидената в т. 55 на цитираната по-горе разпоредба възможност заявителят да отбележи в заявлението за обявяване „друг акт“ извън изброените.

Обявяването на акта със съответното му съдържание не е равносилно на вписване на обстоятелствата, фигуриращи в акта. Подлежащите на вписване обстоятелства, както беше посочено по-горе, са предвидени със закон, заявяват се за вписване с указанията за целта заявления по чл. 6 от Наредба № 1 и се отразяват чрез въвеждане на информацията за самите обстоятелства в съответните полета, графи и раздели в част „Вписани обстоятелства“ от партидата на регистърния субект (чл. 66, ал. 1-3 от Наредбата).

Законът допуска определени актове да бъдат или да не бъдат обявени съобразно преценката на регистърния субект. Такъв е случаят с малките предприятия, неподлежащи на независим финансов одит. По смисъла на чл. 38, ал. 4 от Закона за счетоводството, същите разполагат с правното да не обявяват в търговския регистър годишните доклади за дейността си. Това обаче е правна възможност, която не ограничава тези предприятия по свое усмотрение да обявят докладите си, тъй като същите по закон (чл. 38, ал. 1, т. 2 от Зсч.) се явяват подлежащи на обявяване актове, с всички произтичащи от това последици.

Интерес представляват случаите, в които законът изисква представяне в търговския регистър на документи, съдържащи образец от подписа (обикновено с нотариална заверка) на лица, съставляващи или представляващи регистърни субекти. Такова изискване е налице по отношение на едноличния търговец при заявяването му за регистрация (чл. 58, ал. 2 от ТЗ), образец от подписа представя прокуристът при заявяването му за вписване (чл. 21, ал. 1 от ТЗ), същото изискване се прилага при откриването на клон за лицето, което го ръководи (чл. 17, ал. от ТЗ) и др.

В практиката на Агенцията по вписванията, образците на подписи не се заявяват за оповестяване в търговския регистър по реда, предвиден за обявяване на актове в чл. 13 от ЗТРРЮЛНЦ, съответно не се обявяват съгласно разпоредбата на чл. 22, ал. 3 от ЗТРРЮЛНЦ.

Дали обаче тези документи притежават характеристиките актовете, подлежащи на обявяване по закон?

От прочита на чл. 5 от ЗТРРЮЛНЦ следва, че актът трябва да е относим към регистърните субекти и подлежи на обявяване, ако това е посочено в закон. В случая без съмнение е налице относимост към субектите на регистрация. Остава да се разгледат другите предпоставки – а именно наличието на акт, подлежащ на обявяване по закон. Доколкото в ЗТРРЮЛНЦ и специалната нормативна уредба не е предвидена легална дефиниция на понятието „акт“, и предвид факта, че образецът от подпис на ръководния орган е от значение за стопанските отношения и е годен за пренасяне в автоматизиран формат (чл. 22, ал. 3 от ЗТРРЮЛНЦ), спесименът може да се отнесе към категорията актове, които най-често се обявяват в търговския регистър.

Изискването актът да подлежи на обявяване, ако това е предвидено в закон, следва да се разгледа в контекста на представянето на образец на подпис към заявленията за вписване на обстоятелства. Случаите, в които е необходимо представяне на спесимен към тези заявления, са изрично посочени в закона. От една страна, спесименът се представя като приложение към

съответното заявление за вписване на обстоятелства, т.е. подава се в търговския регистър по начин, различен от реда за обявяване на актове. От друга страна, обаче, понятието „представяне“ е употребено в чл. 6 от ЗТРРЮЛНЦ именно по отношение на подлежащите на обявяване актове. Също така, ролята на приложенията е да установят съществуването на заявеното за вписване обстоятелство (чл. 7, ал. 2 от Наредба № 1). Образецът от подпис сам по себе си няма характер на такова установяване. Спесименът има за цел да онагледя начина, по който ръководният орган се подписва при упражняване на правомощията си. В този смисъл, по-логично и правно обосновано е образецът от подписа да се представя в търговския регистър като подлежащ на обявяване акт. Така спесимените ще могат по-лесно да бъдат проверявани, тъй като ще се обявяват като актове в „свободно“ достъпната част на търговския регистър, за която не е нужен регистриран достъп (за сравнение – приложенията към заявленията се съдържат по делото на регистърния субект, достъпът до който е регистриран). Също така, обявените актове имат действието и пораждаат правните последици, присъщи на регистърните оповестявания, докато приложеният към заявлението документ, макар и да се съдържа в партидата на регистърния субект, няма такава сила. Тези аргументи биха оправдали евентуално законово изменение, по силата на което да се подава отделно заявление за обявяване на спесимена, който до момента се представя като приложение към заявлението за вписване на обстоятелство и съответно се плаща една такса.

Практиката познава случаи, в които актове се обявяват по партидата на регистърния субект заедно със заявлението за вписване на обстоятелства, без да се подава отделно заявление за обявяване на акт. Такъв е случаят, когато се изменя обстоятелство, което подлежи на отразяване в устава/учредителния акт/дружествения договор на дружество. В този случай обявяването на акта се извършва с едно заявление – това за вписване на промененото обстоятелство, към което актът се представя като приложение.

В друг аналогичен случай, Дружественият договор следва да се подаде към заявлението за първоначално вписване на дружеството (чл. 119, ал. 1, т. 1 от Търговския закон). Същият текст предвижда дружественият договор да се обяви в търговския регистър. Интересно е, че и в този случай практиката на Агенция по вписванията позволява актът се представя за обявяване със заявлението за вписване на дружеството, т.е. без да се подава отделно заявление за обявяване на акт. Както бе споменато по-горе, специалната нормативна уредба (чл. 6, ал. 1 от Наредба № 1, във вр. с чл. 31, ал. 2 от ЗТРРЮЛНЦ и чл. 13, ал. 1 от ЗТРРЮЛНЦ) без изключение предвижда вписванията и обявяванията да се извършват с отделни заявления. Макар че в случая отново става въпрос за отклонение от законовия ред, причината отново може да се търси в стремежа към облекчаване и опростяване на процеса по заявяване. Въпреки това, подобни практики следва да бъдат заменени от подходящи законови промени, доколкото административните прийоми, несъответстващи на закона, създават недопустими прецеденти.

Заклучение

Вписванията са това фактическо състояние, действие и властнически прерогатив, финализиращо преминаването на информацията от сферата на регистърните субекти в публичното пространство чрез оповестяване в търговския регистър. Като краен „продукт“ на търговската регистрация, вписванията са тясно свързани с особеностите на търговския регистър и с правилата на регистърното производство. Преходът от съдебна търговска регистрация към единно електронно административно производство реформира всички аспекти на търговската регистрация, което правно и технически се отрази на процеса на вписванията.

Електронизацията на търговския регистър позволи вписванията да се извършват единно и централизирано за цялата страна, значително облекчи процедурата по вписванията и разшири възможностите на регистърните субекти за заявяване и подаване на изискуемите документи. Особеностите на търговския регистър като единна електронна база данни се отразява както на дефиницията и процеса на вписване (последователно въвеждане на информация за обстоятелството, съотв. пренасяне на съдържанието на акта в търговския

регистър), така и на момента на извършване на вписването (едновременно с произнасяне на длъжностното лице по регистрацията).

Електронната база данни на търговския регистър е публична и свободно достъпна, като позволява да се извършват вписвания и да се правят справки за всички вписвания по всяко време и от всяко местоположение. Базата данни е обща, за разлика от съществувалите преди 2008 г. отделни хартиени регистри във всеки от 28-те окръжни съдилища. Наред с множеството позитиви от електронизацията на търговския регистър, следва да се държи сметка, че работата на регистъра, в това число вписването, е зависима от съответните технически системи, протоколи и стандарти. От особена важност е техническата реализация на търговския регистър да осигурява всички функционалности на регистърната дейност, да гарантира сигурността на базата данни и най-важното – да се придържа стриктно към нормативната рамка на търговската регистрация. Последното означава да не се допуска програмиране на информационната система, така че същата да „живее собствен живот“ и да „модифицира“ процеса на вписване в противоречие с нормативните правила (за да не се налага да чуваме отново и отново познатата фраза: „Системата е направена така“). Също така, следва да се осигуряват най-широки възможности за инициране на вписване от регистърните субекти на гише и на хартиен носител, без поставяне на допълнителни ограничения освен законово предвидените такива.

Дейността по вписванията е свързана с организационно-властническите правомощия на Агенция по вписванията, в която е централизирано воденето на търговския регистър. Задължение и отговорност на агенцията е правилното, бързо и икономично извършване на вписванията, при спазване на всички нормативни и технологични правила и изисквания.

В рамките на агенцията се осъществява не само администрирането на търговския регистър, но и същинското производство по вписванията по почин на длъжностните лица по регистрацията. Последните съвместяват функциите на решаващ орган и дейността по физическо вписване в търговския регистър, като по този начин съвпадат както лицето, извършващо посочените действия, така и моментът на произнасяне и вписване. За разлика от действалия режим преди 2008 г., когато въпросните две действия са били разделени по компетентност и по време на извършване, настоящата уредба позволява вписването да породи действие от момента на произнасянето, намалява административната тежест и ограничава възможността за грешки.

Ключовата роля на Агенция по вписванията и длъжностните лица по регистрацията следователно изисква надеждни законови гаранции при осъществяване на функциите им по вписване, посредством независими контролно-наказателни механизми и санкции. Такива санкции са глобите по чл. 40, ал. 4 от ЗТРРЮЛНЦ, с които се наказват длъжностните лица от агенцията, които, след като са длъжни, не извършат необходимото вписване, заличаване или обявяване в търговския регистър. Съгласно чл. 41 от ЗТРРЮЛНЦ, посочените нарушения се установяват, а санкциите се налагат от служители на Агенция по вписванията по реда на Закона за административните нарушения и наказания. На практика, обаче, отговорността на длъжностните лица по регистрацията не се реализира поради тясната свързаност на наказващи и подлежащи на наказание служители в рамките на една и съща структура.

За да бъдат мотивирани да извършват стриктно и надлежно вписванията в търговския регистър, длъжностните лица по регистрацията следва да бъдат контролирани и санкционирани от независима надведомствена структура. Такава структура може да бъде инспекторатът към министъра на правосъдието по чл. 372 от Закона за съдебната власт. В компетентността на същия понастоящем влиза само проверката на дейността на длъжностните лица по регистрацията (чл. 372, ал. 1, т. 3 от ЗСВЛ.). Тази компетентност *de lege ferenda* следва да бъде разширена с правомощията, понастоящем уредени в чл. 41 от ЗТРРЮЛНЦ, които съответно да бъдат изведени извън правомощията на Агенция по вписванията.

REFERENCES

Andreeva, D., Yanev, N., Mileva, M., The New Legal Framework of the Commercial Register, 2008 (оригинално заглавие: Андреева, Д., Янев, Н., Милева, М., Новата уредба на търговския регистър, 2008)

Velinov, L., Manual on Commercial Register Entries, 2004 (оригинално заглавие: Велинов, Л., Ръководство по вписване в съдебен регистър, 2004)

Katsarski, Al., Tousheva, G., Commercial Register Act. Thematic Commentary, 2009 (оригинално заглавие: Кацарски, Ал., Тушева, Г., Закон за търговския регистър. Тематичен коментар, 2009)